

SZAKMAI FELÜLVIZSGÁLAT TAPASZTALATAI A
POSTA SZAKKÖNYVTÁRAIBAN.

A Közlekedés és Postaügyi Minisztérium Könyv és Folyóirat Szakbizottsága, az Országos Műszaki Könyvtár módszertani osztályának javaslata alapján ez év februárjában határozatot hozott a tárcához tartozó szakkönyvtárak szakmai felülvizsgálására. Elsőnek a Posta Szakkönyvtárainak tanulmányozására került sor, ezt követi a MÁV, továbbá a KPM Központi Könyvtárához tartozó szakkönyvtárak tevékenységének vizsgálata.

A minisztérium képviselőjének részvételével megalakult bizottság március és április hónapban végezte el a rábízott feladatot, s annak befejeztével jelentésben számolt be tapasztalatairól a felügyeleti hatóságnak és az OMK-nak mint hálózati központnak, mellékelve jelentéséhez a mindkét szervre vonatkozó javaslatait.

Ezekről a felülvizsgálat során nyert tapasztalatokról kívánunk most olvasóinknak az alábbiakban tájékoztatást nyújtani.

+ + +

A felülvizsgálat célja volt:

1. megvizsgálni azt, hogy a hálózati alközpontul kijelölt intézmény, a Posta Központi Szakkönyvtára, helyi szakkönyvtári tevékenysége mellett hogyan látja el alközponti feladatait;
2. tanulmányozni néhány, a műszaki fejlesztés támogatásában fontos feladatokra hivatott szakkönyvtár helyzetét és munkáját;
3. tapasztalatokat szerezni az Országos Műszaki Könyvtár által nyújtott szolgáltatásoknak a hálózat szakkönyvtárai útján történő felhasználásáról.

A bizottság - a hálózati alközponton kívül - a Posta Kisérleti Intézet, a Posta Tervező Iroda, a Posta Rádió Műszaki Hivatal és a Posta Miskolci Igazgatósága szakkönyvtárában, valamint ezeknek az intézményeknek műszaki dolgozói körében gyűjtötte az egyes könyvtárak és a hálózat munkájára vonatkozó tapasztalatokat.

A tapasztalatokról beszámolva, a módszertani felülvizsgálatok rendeltetésének megfelelően, természetesen rámutatunk azokra a fogyatékosságokra és pótlást igénylő hiányosságokra, amelyeket észleltünk, megállapítva ugyanakkor a kedvező észrevételeket, a Posta Központi Szakkönyvtára, valamint a Posta Kisérleti Intézet és a Posta Tervező Iroda könyvtára tevékenységének jó vagy biztató eredményeit. Egyoldalu megállapításokra kényszerült viszont a bizottság a Posta-Rádió Műszaki Hivatal és a Miskolci Posta Igazgatóság könyvtárát illetően, miután e két intézmény jelenleg nem felel meg a szakkönyvtárral szemben támasztható minimális igényeknek.

+ + +

A Posta Központi Szakkönyvtára a Posta Vezérigazgatóság felügyelete alatt működik. Az 1952-ben alakult, de ténylegesen csak 1954 óta működő szakkönyvtár állománya az alapításkor 300 kötet volt, ma pedig meghaladja a 17 000 könyvtári egységet. A rendszeresen járó folyóiratok száma 120, ebből 80 devizaigényes. Az állomány tartalma a Vezérigazgatóság feladatkörének megfelel, anyaga változatos, színvonala kielégítő.

A szakkönyvtárban 1956-ig csak egy személy dolgozott, jelenleg a könyvtár személyzete 3 könyvtáros és egy takarító. Előbbiek közül az egyik a szakkönyvtárral egy helyiségben lévő, de attól minden vonatkozásban külön kezelt szakszervezeti könyvtár dolgozója.

Könyvtárosi képesítése a három könyvtáros közül csak a vezetőnek van, ezért a két munkatárs szorgalma és ügyekezete ellenére egyelőre érdemi munkára csak korlátozottan képes. A könyvtárvezetőt viszont oktatási elfoglaltsága bizonyos mértékig gátolja abban, hogy teljes munkaidejét a könyvtári munkára fordíthassa.

Az állományt sima numerus kurrens szerint raktározzák, ami az állomány nagyságát és várható növekedését tekintve csak helyeselhető. Többen hiányolják ugyan, hogy ez a raktározási rendszer nem teszi lehetővé a polcokon való böngé-

szést. Ezt a kérdést véleményünk szerint a most kiépülő katalógus rendszer kielégítő módon meg fogja oldani.

Ez év első negyedében elkészült már a szakkönyvtár betűrendes katalógusa, s a szakkatalógus összeállítása is folyamatban van. Ezzel kapcsolatosan - mint más szakkönyvtáraknál is - vita folyik az ETO szerinti szakrend alkalmazása körül, amely helyett a műszaki fejlesztési osztály egy általa kidolgozott speciális szakrendet kíván megvalósítani. A bizottság - bármennyire is jogosak az ETO-val szembeni általánosan ismert és valóban nem könnyen áthidalható kifogások - nem tartja szerencsés megoldásnak az országosan használt osztályozási rendszertől való eltérést. Az egyöntetűség megbontásán túl ez az ETO fogyatékoságainál nehezebben megoldható zavarokat okozna.

Az állomány gyarapítása a Vezérigazgatóság osztályainak igénye alapján történik. Az osztályvezetők rendszeresen megkapják az új beszerzések jegyzékét, az egyes olvasók által igényelt művek beszerzéséről külön értesítést még nem rendszeresítették.

A könyvtár évi forgalma kb. 10 000 egység. Ez az adott körülmények között szép teljesítménynek tekinthető, bár a könyvtári tevékenység kiszélesítésével még jóval hátekonnyabbá tehető. Itt elsősorban a helyi jellegű dokumentáció hiányát kell megemlítenünk, amely a Vezérigazgatóságnál - a műszaki fejlesztési osztály egyik munkatársa által végzett bizonyos folyóiratcikk jegyzetelésétől eltekintve - még megoldatlan. /A műszaki fejlesztési osztály tervei között szerepel a szervezetebe dokumentáció kiépítése./

Mind ebben, mind pedig egyéb kérdésekben /pl. egyebek közt abban, hogy egyes vezetők a könyvtár folyóiratainak jelentős részét ne tartsák indokolatlanul hosszú ideig maguknál/ segítséget nyújthatna a könyvtárnak a Könyvtári Bizottság, amelynek tevékenysége azonban értesülésünk szerint ezideig nem mutatott kellő aktivitást.

A szakkönyvtár hálózati alközponti tevékenységét lényegében csak ebben az évben kezdte meg. Egyes üzemegységi könyvtárakat /amelyeknek száma 100-on felülre tehető/ nem számítva, 15 szakkönyvtár tartozik a hálózati alközpontokhoz. A postai hálózat összállománya - az üzemegységi könyvtárakéval együtt - 1957 végén kb. 46 000 egység volt; a hálózatban összesen /a központi szakkönyvtárral együtt/ 5 főfoglalkozású könyvtáros dolgozik; az évi deviza keret kb. 40 000 forint.

A szakkönyvtár hálózati irányító munkája még kezdeti stádiumban van. Eddigi ezirányú tevékenysége a devizaigé-

nyes kiadványok beszerzésének ellenőrzésére, könyvtárközi kölcsönzés lebonyolítására, valamint 4 könyvtár helyszíni meglátogatására terjedt ki. A hálózati munkának a kiadott irányelvek szerinti kiterjesztése és ellátása így lényegében még a szakkönyvtár jövőbeni feladatának tekintendő, amit helyi jellegű könyvtári tevékenységének fejlesztésével párhuzamosan kell az alközpontnak elvégeznie. Ehhez azonban az eddigi felfogás és módszerek bizonyos mérvű módosítása szükséges.

Elengedhetetlenül szükséges pl. a műszaki fejlesztési osztály és a könyvtár szoros és rendszeres együttműködése, amihez a könyvtár mindenképp előtt azzal járulhat hozzá, hogy a szorosan vett könyvtári munka mellett más teendők ellátását is feladatkörének tekinti. Itt ismételten a helyi dokumentációra, tájékoztatásra gondolunk, amelynek kiterjesztését, rendszerességét és hatékonyságát kívánatos volna a szakkönyvtári szervezeten belül biztosítani.

Több figyelmet kellene fordítani arra is, hogy az OMK szolgáltatásait, amelyek ismerete és felhasználása az intézménynél és a hálózatban nem minden tekintetben kielégítő, szélesebb körben és rendszeresebben ismerjék meg, és hasznosítsák a dolgozók.

Hálózati alközponti minőségében a központi szakkönyvtár feladata, hogy a hálózat könyvtárosai részére minimum-tanfolyamot rendezzen, továbbá hogy a főfoglalkozású könyvtárosok az OMK-ban szakmai vizsgát tegyenek.

Ki kell dolgoznia a központi szakkönyvtárnak az egész hálózatbeli könyvtárak működési szabályzatát, rendszeresítenie kell -egységes használata útján- a végzett munka számadatait, a szükséges mértékű statisztikát és szövegszerű értékelést tartalmazó beszámoltatást. Ugyanakkor az írásos érintkezéssel kívül gondoskodni kell a hálózati könyvtárosokkal való személyes érintkezésekről is, részint helyszíni látogatások, részint évi tapasztalatcserék rendezése útján.

Meg kell kezdenie a hálózati KC munkálatait, és biztosítani kell annak folyamatos végzést, és el kell látnia - a megadott irányelvek szerint- a dokumentációs irányító munkáját, szorgalmazva a dokumentációs szolgáltatások megfelelő mértékű felhasználását.

Mind a helyi, mind pedig a hálózati alközponti funkció minősége és színvonala érdekében - tehermentesíteni kívánatos a központi szakkönyvtár vezetőjét a könyvtárosi teendőit gátló más elfoglaltsága alól, hogy munkáját teljes egészében a könyvtári feladatoknak szentelhesse. Biztosítani kell azt

is, hogy a vele együtt dolgozó munkatársak megfelelő szak-képzettség birtokában, az igényesebb könyvtári munkában is részt vehessenek.

Végül - elsősorban az olyan időszaki munkálatokhoz, mint pl. az állomány szakrendbe sorolása -több vonatkozás-ban is hasznos lenne külső munkaerők igénybe vétele is a könyvtári munka színvonalának emelése érdekében.

A központi szakkönyvtárnak az elmondottak szerint kialakult jelenlegi állapotában többféle tényező játszott szerepet. 1958-ig elsősorban az állomány gyarapítása állt előtérben. A feldolgozás kb. másfél éve folyik, s ennek teljes befejezése biztosíthatja majd a könyvtár zavartalan használatát. Akadályozta a könyvtár fejlődését a felügyeletet korábban ellátó műszaki fejlesztési osztály és a könyvtár között éveken át tartott ellentét is, továbbá a könyvtárfejlesztés elvi szempontjainak sokáig elhuzodó tisztázása. Végül nem utolsósorban az is, hogy 1956-ig mindössze egy könyvtáros tevékenykedett, akinek viszont a szakkönyvtár tulajdonképpeni létrehozása, anyagának fejlesztése köszönhető.

Ha a könyvtár minden illetékes szerv támogatását elnyeri, és hozzálát a feltárt fogyatékokosságok tervszerű kiküszöböléséhez /aminek jelei máris mutatkoznak/, mind a számottevő, de ma még nem kielégítően ellátott helyi feladatok, mind pedig a lényegében most induló hálózati tevékenység terén hamarosan elérheti azt a határfokot, amely kiterjedtség és színvonal tekintetében a szakkönyvtári és alközponti feladatokkal, valamint a meglévő gazdag állomány-nal arányban áll.

+ + +

Az adott körülményekhez és lehetőséghez képest jó munkát végez a Posta Kisérleti Intézet szakkönyvtára. A könyvtárat 1892-ben alapították, értékes, gazdag állománya kb. 13.000 egységből áll. 127 folyóirat jár a könyvtárba, ebből 75 devizaigényes.

A könyvtár helyisége /amelynek érdekessége, hogy 1924-ben itt működött az első rádió-stúdió/ megfelelő. A könyvtári szolgálatot egy könyvtáros látja el lényegében, aki az Intézet dolgozóinak elismerését elnyerve már 25 éve tölti be ezt a tisztséget.

Az állományt az osztályok igényei alapján gyarapítják. Öröndetes az állomány szembetűnő gondozottsága, amit a csaknem teljes mértékű köttetés is mutat.

A szakkönyvtár évi forgalma mintegy 2200 könyvtári egység. Hiányossága a terület legrégibb könyvtárosa által egyébként dicséretre méltó lelkiismeretességgel vezetett szakkönyvtárnak a munkaterv és könyvtári szabályzat hiánya és a feldolgozási és nyilvántartási munkának a korábbi gyakorlat alapján és ezért a szabványtól eltérő módszere. A raktári szakrend és az azon alapuló katalógus sajátos rendszerű, osztályozás nincs, amellet a katalóguscédulák adathai hiányosak. Nem készül forgalmi statisztika; a külföldi beszerzések katalóguscéduláinak másolatát az alközpont nem kapja meg. A fordítások feldolgozására még nem került sor.

Az Intézetben alakult Könyvtári Bizottság működése itt is elég formális, holott annak megfelelő aktivitása a szakkönyvtári munka színvonalának további fejlesztését, az elmondott hiányosságok kiküszöbölését s nem utolsó sorban a szakkönyvtár dolgozói létszámának a szükséges egy fővel történő megerősítését is elősegíthetné.

+ + +

A Posta Tervező Iroda 1950-ben létesített szakkönyvtárának elhelyezése rossz, a könyvtár egyetlen kis szobában működik, helybeli olvasásra nincs lehetőség. E kedvezőtlen körülmények közt is rendezett, áttekinthető raktára kb. 5000 egységet tartalmaz, amely mennyiségét tekintve nem kielégítő, csakugy, mint a jórészt kereskedői bemutató példányok alapján végzett állománygyarapítási módszere sem. Kötetéről sajnálatos módon nem gondoskodnak, s ez veszélyezteti az egyébként rendben tartott állományt.

Az Intézet 30 féle folyóíratra fizet elő, ezek folyó évi példányai azonban a könyvtárban nem találhatók, mint-hogy azokat a vezető szignálása alapján köröztetik.

A szakkönyvtárban átlagosan napi 10-15 személy fordul meg, pontos forgalmi statisztika itt sem készül.

Általában jellemzőek erre a könyvtárra is- az itt található hiányos címfelvétellel készülő tárgyszó-katalógustól eltekintve-mindazok a hiányosságok, amelyek a Posta Ki-sérleti Intézet szakkönyvtárával kapcsolatosan említettünk. Idejéhez és lehetőségeihez képest a könyvtáros /aki fordító is/ szintén dicséretreméltóan látja el feladatát.

+ + +

Beszédesen mutatják a főfoglalkozásu vagy legalább is munkaidejének egy meghatározott részét könyvtári tevékeny-

ségre fordító könyvtáros foglalkoztatásának jelentőségét a megvizsgált másik két intézmény: a Posta-Rádió Műszaki Hivatal és a Miskolci Posta Vezérigazgatóság könyvtári viszonyai. Sem az előbbinek egy folyósói szekrényben elhelyezett több mint 3000 kötete, sem az utóbbi intézmény egyik csoportvezetőjének szobájában tárolt 2300 könyv nem tekinthető könyvtárnak. E körülmények vélejárója azután a könyvanyag kezelésének egészen kezdetleges állapota és annak elenyésző használata is.

Mindkét intézménynél szükséges, hogy mielőbb biztosítsák legalább a szakkönyvtári funkció legalapvetőbb körülményeinek megfelelő elhelyezést és működési feltételeket, a Posta-Rádió Műszaki Hivatal esetében pedig - az intézmény jellegénél és az állomány számszerűségénél fogva - hivatásos könyvtáros beállítását.

+ + +

Az itt ismertetett tapasztalatokat egészítették ki az egyes intézmények műszaki értelmiségi dolgozóival a felülvizsgálat során folytatott beszélgetések.

A beszélgetések nyújtotta kép nem volt egyöntetű. A Posta Kisérleti Intézetben többen meglepéssel említették a szakkönyvtári helybenolvasás lehetőségét, a Posta Tervező Irodában pedig a könyvtáros által nyújtott tájékoztatást, irodalomjegyzék-összeállítást és általában a kutatók adatgyűjtési munkájához adott segítséget.

A Posta Központi Szakkönyvtárának munkájával kapcsolatosan-értékelő vélemények mellett - többen kifogásolják, hogy a személyi kívánságra megrendelt könyvek beérkezéséről a könyvtár külön értesítést nem küld. Az új beszerzések minden osztályra /tehát az intézmény minden dolgozójához/ rendszeresen eljutó jegyzéke lényegében pótolja ezt, és ezért a külön értesítés hiányának nincs jelentősége. Mégis helyes lenne, ha a könyvtár - már csak helyénvaló előzékenységből is - figyelembe venné az olvasóknak ezt a kívánságát.

Helyenként és a megkérdezett olvasókat illetően is változók a vélemények az OMK tevékenységének és szolgáltatásainak ismerete és értékelése tekintetében. A legáltalánosabban ismertek a lapszemlék, ezek majdnem minden intézményhez járnak, és a szakemberek elismeréssel nyilatkoznak róla. Ismeretesebb az OMK fordítószolgálat és a figyelőkartonok is, az utóbbiak módszerét többen merevnek, számszerűségét túlzottnak találják.

Kevésbé ismert a témafigyelés, amelyet egyébként nem mindenütt tartottak kielégítőnek, s inkább az eredeti cikkeket olvassák. Keveset tudnak az OMK irodalomkutató munkájáról és a fordítás-másolatok rendelésének lehetőségéről.

Elhangzott olyan kívánság pl., hogy a közlekedési, elektrotechnikai, automatikai folyóiratoknak a posta üzemi automatikával kapcsolatos cikkeit az OMK más témát referáló brigádjai is figyeljék, tekintettel arra, hogy az idevágó nemzetközi irodalom is igen csekély. Kérték egyesek, hogy az OMK folyóiratosztálya szabad polcon tárolja a kurrens folyóiratokat, mások a tartalomjegyzék-fordítás kiterjesztését kívánják az OMK által ismertetett, be nem-szerezhető folyóiratokra /AEG, BBC, ELIN, CEIG stb./

Az OMK dokumentációs tevékenységének bővítését tartják szükségesnek a nehezen beszerezhető tudományos irodalom, reportok, kutatói jelentések stb./ feldolgozásával. Mindezek alapján is megállapítható volt, hogy a műszaki értelmiség számára a szakirodalom, illetőleg annak színvonalas feltárása nélkülözhetetlen.

+ + +

A meglátogatott szakkönyvtárakban végzett vizsgálódás és az intézmények munkatársaival folytatott beszélgetések alapján a bizottság összeállította a leglényegesebb és legidőszerűbb intézkedésekre vonatkozó javaslatát. Ezek közül megemlítjük:

- a./ rendelettervezet kidolgozását és beterjesztését dokumentációs szakvizsga kötelező letételéről a műszaki termelési hálózat alközpontjainak és két-tőnél több dolgozót foglalkoztató szakkönyvtárainak vezetői számára;
- b./ a jövőben indítandó dokumentációs tanfolyam tematikájában az OMK szolgáltatásainak ismertetésével foglalkozó anyag kibővítését és a gyakorlati órák számának emelését;
- c./ az OMK osztályai egy-egy munkatársának részvételét a módszertani osztály hálózat-ellenőrző munkájában;
- d./ Kb. kéthavonkénti tanácskozás rendezését 3-4 hasonló profilu üzem és kutatóintézet tudományos munkatársai számára, az illetékes felügyeleti hatóság képviselőjének bevonásával;

- e./ az OMK tevékenységéről, a szolgáltatásairól és új kiadványairól szóló hírek rendszeres közlését a napilapok megfelelő rovatában;
- f./ tiszteletpéldány küldését az OMK kiadványaiból véleménykérés mellett az ipari tárcák kollégiumi tagjai részére;
- g./ külön ismertető füzet kiadását az OMK dokumentációs szolgáltatásairól;
- h./ előadás tartását az ipari szakszervezeti központok szakmai továbbképző tanfolyamain;
- i./ versenypályázat meghirdetését a szakkönyvtárosok aktivizálása céljából a könyvtári és dokumentációs szolgáltatások használata érdekében kifejtett munkára;
- j./ az OMK nevének módosítását "Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ"-ra.

+ + +

A felülvizsgálat hatásáról és eredményéről szólva mindenkinek előtt örömmel számolhatunk be arról a máris mutatkozott hatásról, amelyet a Posta Központi Szakkönyvtára mellett működő Könyvtári Bizottság aktivizálása terén kiváltott. A Könyvtári Bizottság a felülvizsgálatot követően összeült, és határozatot hozott. Eszerint:

- 1./ ki kell dolgozni a szakkönyvtárak szervezeti szabályzatát,
- 2./ további 8 példányt kell előfizetni a műszaki lap-szemlékből,
- 3./ az eddigi gyakorlattól eltérően - amikor is csak a műszaki fejlesztési osztálynak fizették elő a figyelőszolgálatot- ki kell terjeszteni az előfizetést a rádió, a távbeszélő osztály és a vidéki igazgatóságok minden előadója számára.
- 4./ biztosítják egyes munkatársak részére a témafigyelési szolgáltatást,
- 5./ a könyvtárvezető feladatává teszik az osztályok könyv- és folyóíratrendelési igényének összehangolását.

Mérlegelve annak jelentőségét és várható hatását, hogy a felülvizsgálat

ráterelte az érdekelt szervek és dolgozók figyelmét a szakkönyvtárakra, szakszerű tájékoztatást, utmutatást és segítséget nyújtott a könyvtáraknak, alkalmat adott a fenntartó intézményeknek és a tárca képviselőjének részvétele révén- a felügyeleti hatóságoknak arra, hogy a szakkönyvtári és dokumentációs munka szerepét felmérve, fokozottabban segítsék elő annak fejlődését, növelte az OMK tevékenységének és szolgáltatásainak ismeretét, végül hasznosítható tapasztalatokkal szolgált az OMK módszertani és dokumentációs munkája számára, és gyarapította a könyvtári felülvizsgálatok módszerének szakkönyvtári vonatkozásu tapasztalatait,-

egyértelműen megállapíthatjuk, hogy a felülvizsgálat hasznos volt. Bizunk abban, hogy ezzel mind az érdekelt intézmények és a meglátogatott könyvtárosok, mind pedig az intézmények műszaki dolgozói egyetértenek. S ez az egyetértésük a továbbiakban egyrészt a könyvtári és dokumentációs munka fokozottabb értékelésében és támogatásában, valamint a könyvtárak tervszerűbb, színvonalasabb és hatékonyabb munkájában, másrészt a szakkönyvtári szolgáltatások kiterjedtebb igénybe vételében fog megnyilvánulni.

Darabos Pálné

- x - x -